

LIBELLENVANGER

Libellenvanger

EEN HAIKUHISTORIE

Geert De Kockere

Met micro macramé van
Katleen Ceulemans

蜻蛉釣り 今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara
[*Chiyo-ni*]

PREFACE

*Tot hoe ver van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

FUKUDA CHIYO-NI | 1703-1775
VERTALING J. VAN TOOREN

Kaga no Chiyo begon al op haar zevende gedichten te schrijven en op haar zeventiende was ze al een populaire haikudichter. Op haar vijfentwintigste trouwde ze met de bediende van een samurai. Hij overleed een jaar later en nog een jaar later overleed ook haar enige zoontje. Ze schreef er een beklievende haiku over. Velen getuigen dat ze na het lezen van die haiku een traan moeten wegpinken, omdat hij zo zuiver en intens haar verdriet en heimwee beschrijft zonder het uit te spreken.

Chiyo is niet hertrouwd, maar wijdde zich helemaal aan de kunst van haiku. Op haar tweeënvijftigste werd ze boeddhistische non. Niet, zei ze zelf, om de wereld af te zweren, maar als een manier om haar hart te leren zijn als het heldere water dat dag en nacht stroomt. Toen werd haar dichtersnaam Fukuda Chiyo-ni. 'Ni' wijst op een non.

De oorspronkelijke Japanse versie van haar haiku eindigt met 'yara'. Dat is een zogenaamd Japans snijwoord (kireji) en heeft op zich geen strikt inhoudelijke betekenis, maar duidt een manier van pauzeren of eindigen aan. Zoals bij ons een uitroepteken of een vraagteken. 'Yara' is evenwel een heel speciaal snijwoord dat in de haiku een vraag aanduidt waar geen antwoord op is. Een filosofische vraag dus. Het is heel moeilijk om 'yara' in onze taal door een leesteken te vervangen. Een simpel vraagteken heeft immers niet diezelfde betekenis. In vertalingen van Japanse haiku's waarin zo'n snijwoord voorkomt,

PREFACE

wordt het daarom meestal vertaald door een bedenking of door een aparte formulering van de vraag. Voor zijn vertaling gebruikte de Brit R.H. Blyth daarvoor de Engelse uitdrukking *I wonder*.

*The little dragonfly hunter —
How far I wonder,
Has he gone today.*

Ook andere vertalers lossen het onvertaalbare ‘yara’ op hun manier en zonder vraagteken op. Zoals Boris Akounine in het Frans.

*Mon attrapeur de libellule,
Comme loin de moi
Tu t'en es allé ...*

De Nederlandse J. van Tooren loste het anders op: door de haiku als één doorlopende vraag te vertalen, waarbij uit de vraagstelling als vanzelf *I wonder* tot uiting komt en er op die manier inderdaad een filosofische vraag ontstaat waarvoor er geen antwoord is, precies wat Chiyo-ni met ‘yara’ aan het eind van haar haiku wilde bereiken. Die filosofische ondertoon zit hem dan vooral in de woorden ‘zou’ en ‘mijn’. Zo maakt van Tooren de haiku heel persoonlijk en kan het niet anders of hij moet gelezen worden als een niet te beantwoorden vraag die Chiyo-ni zich mijmerend stelt na de dood van haar kind:

*Tot hoe ver van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

PREFACE

De vraag wordt meer dan een vraag. Het wordt een verzuchting, een verzuchting van een moeder die zich afvraagt waar haar zoon vandaag libellen aan het vangen is, om zich meteen daarna te herinneren en er zich pijnlijk bewust van te worden dat hij dood is. In de haiku zitten twee momenten in één ogenblik vervlochten: het in gedachten zien spelen van haar jongen en tegelijk het besef dat hij dood is. Haar zoon is in de haiku levende dood: waar zou ze hem kunnen vinden om toch nog voor hem te zorgen, ook al kan dat niet meer?

Haikumeester Kobayashi Issa (1763-1828) moet erg onder de indruk zijn geweest van de haiku van Chiyo-ni. Na de dood van een van zijn kinderen schreef hij een aantekening in zijn dagboek, vergezeld van Chiyo-ni's gedicht over haar libellenvanger. Vooral de dood van zijn dochter Sato bezorgde Issa veel verdriet en deed hem in een haiku zelfs even wankelen in zijn geloof. De Engelse vertaling van Lewis Mackenzie vind ik het mooist aansluiten bij het origineel.

<i>The world of dew —</i>	<i>Een wereld van dauw,</i>
<i>A world of dew it is indeed,</i>	<i>ja, van dauw is de wereld.</i>
<i>And yet, and yet ...</i>	<i>En toch, en toch ...</i>

Het is de uiting van het boeddhistische geloof dat het leven vluchtig is en als dauw verdampt. Issa beëindigt zijn haiku met 'nagara', wat je in het Engels kunt vertalen als *nevertheless*. En toch, en toch ... In zijn dagboek schrijft hij: *Ik wist heel goed dat het geen zin had om te huilen, dat water dat eenmaal langs de brug is gestroomd niet terugkeert, en dat bloesems die verspreid liggen niet meer te herstellen zijn. Maar hoe ik ook zou proberen, ik kon het niet, ik kon het bindende koord van de menselijke liefde gewoon niet doorsnijden.* En toch, en toch ... Een sterk einde dat heel de haiku een intense tristesse geeft.

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

1 / 2

Vuurrode libel;
voor immer en altijd hangt
er een jongen aan.

De zon gaat onder.
Ik wuif alle libellen
nu wel naar je toe.

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

3/4

Met de libellen
ook weer jouw heldere stem.
Rennend en jagend.

Middag, libellen.
Wat is het toch stil zonder
jouw 'Mama! Mama!'

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

5/6

Alle libellen
die je hier hebt gevangen,
zie je daar vast weer.

Bezoekend mijn tuin
ben je nu voorzeker óók
zo'n rode libel!

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

7 / 8

Rusteloos als jij,
de libellen in mijn tuin.
Hierheen en daarheen!

In de glinstering
van de libellenvleugels
jou weer zien rennen!

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

Zomer, nooit eerder
zag ik zoveel libellen ...
Maar wie vangt ze nu?

Libellenvanger,
kom je nog één keer met mij
libellen vangen?

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

En ook zonder jou
gaan vannacht de libellen
in de tuin slapen.

Ach, de libellen ...
Met jou gaven ze ook wat
van hun kleuren af.

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

Op onze dorpel,
één, één vuurrode libel!
Ze zit op jouw plaats.

Iedere avond
zie ik dezelfde libel.
Ik geef ze jouw naam.

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

15 / 16

Een wereld van dauw.
En van libellenvleugels.
Ach mijn jongen toch ...

En dan plotseling,
twee, drie libellenvangers!
Ik ren naar buiten.

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

Van alle paden
nam mijn libellenvanger
het allerverste.

De zon gaat onder.
Zou mijn libellenvanger
zijn weg daar vinden?

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
tombo tsuri kyou wa doko madei itta yara

—

*Tot hoever van hier
zou mijn libellenvanger
vandaag zijn gegaan?*

Herfst; op zijn grafsteen
komt nog een libel zitten.
In de avondzon.

Nu het winter is,
kan mijn libellenvanger
eindelijk rusten.

ANNEX

FRANSE TITELPAGINA

Veel boeken beginnen met wat men een ‘Franse titelpagina’ noemt. Dat is de allereerste bladzijde van het binnenwerk van een boek na de cover en eventuele schutbladen. Op die pagina staat enkel de titel, meestal bovenaan in een klein font.

In het verleden was het niet de uitgever/drukker die een band (cover) rond de boeken maakte, maar de boekverkoper. Om het naakte binnenwerk in afwachting van die band toch wat te beschermen, werd er een extra vel papier omheen gedaan, waarop nog eens in het klein de titel werd gedrukt.

Soms werd die titelpagina dan bij het inbinden gebruikt om als schutblad tegen de binnenkant van de cover te lijmen en werd die dus onzichtbaar. Gebruikte men aparte schutbladen met een kleur of een motief, dan bleef de Franse titelpagina wel zichtbaar. Zo kon men een boek ook twee keer inbinden, als het eens van bibliotheek wisselde of de band beschadigd was geraakt: een eerste keer met afzonderlijke schutbladen, een tweede keer met de Franse titelpagina als schutblad.

Waar de naam ‘Franse titel’ vandaan komt, is niet duidelijk. Het zou een verbasterde uitdrukking van ‘voor de handse’ of ‘voorhandse titel’ kunnen zijn. Je herkent er het woord ‘voorhand’ in: de titel dus die op voorhand komt, vóór de eigenlijke titel. Daarom vind je ook ‘franse titelpagina’ als mogelijke schrijfwijze. Zonder de hoofdletter, verwijzend naar ‘voorhandse’. Van Dale schrijft het mét hoofdletter, omdat het titelblad in de 17de eeuw van Franse uitgevers is overgenomen, is de uitleg. Toch Frans? Het is niet onmogelijk. Gebonden boeken werden vroeger door de Fransen ook weleens als een goedkope versie zonder kaft uitgebracht, waarbij het eerste blad dan als voorkant diende en zo vanzelf een (Franse) titelpagina werd. In het Engels heet een Franse titel of franse titel trouwens een *half title* of *bastard title*.

In de reeks HAIKUHISTORIES eert dichter Geert De Kockere beroemde Japanse haikumeesters door middel van een van hun bekendste haiku's. Daarop maakt hij dan variaties, die zowel eigentijds kunnen zijn als aansluitend bij het origineel.

—

© 2023 Uitgeverij Pigmalion vzw,
Antoine Coppenslaan 45/24, B-2300 Turnhout
© Tekst: Geert De Kockere
© Micro macramé: Katleen Ceulemans

Een uitgave van ya-press,
een imprint van Uitgeverij Pigmalion vzw

Gezet uit de DTL Haarlemmer en de Hiragino Mincho Pro
Gedrukt op Basix luxe offset geveergeerd naturel, 120 g
Handgebonden door het Huis van Frie, Geel

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.